

De vooruitgang van de West-Vlaanderen,

GUIDO DECLERCQ

Lid van het
Direktiekomitee W.E.R.

In een vorige bijdrage hebben wij de snelle expansie van de tewerkstelling in West-Vlaanderen, van 1950 tot 1961, beschreven. De totale tewerkstelling is in deze periode aangegroeid met circa 35.000 eenheden, waarvan ruim 23.000 in de industrie, de motor van de economische ontwikkeling. Wij schreven, dat in de onmiddellijke toekomst een verdere uitbreiding van de industriële tewerkstelling mag verwacht worden van rond de 10.000 eenheden. Wij moeten hierbij de onderstelling maken, dat het conjunctureel klimaat voor onze provincie nagenoeg even gunstig zal zijn als datgene wat wij de laatste vijf jaren hebben gekend.

Twee vragen kunnen hier gesteld worden. Ten eerste, hoe is de in de jongste jaren snel gestegen vraag naar arbeid beantwoord kunnen worden? Tot in 1960 werden geen noemenswaardige spanningen opgemerkt op de arbeidsmarkt. West-Vlaanderen heeft dus over ruime reserves beschikt, waardoor de industrialisatie in een eerste fase, welke wij thans als afgesloten beschouwen, een ongehinderd verloop kende. Welke waren deze reserves?

De tweede vraag interesseert niet alleen de ekonomist, maar ook de industrieel. In enkele bedrijfstakken, o.m. in de twee voornaamste branches in West-Vlaanderen, de textielnijverheid en de metaalverwerking, zijn de laatste twee jaren lokale haperingen vastgesteld in de arbeidsvoorziening. Men hoort daarom wel eens, dat de industrialisering te snel gaat. Indien een verdere uitbreiding van de industriële tewerkstelling mag verwacht worden, met bijvoorbeeld 2.500 tot 5.000 extra arbeidsplaatsen per jaar, van 1962 tot 1965, dan is het nuttig te onderzoeken wat er van de vroegere reserves aan ongebruikte arbeidskracht rest, en of er verder andere potentiële werkkracht kan ingeschakeld of aangehouden worden.

De uitbreiding van de tewerkstelling in de periode 1950-1961 is gepaard gegaan met een parallele vermindering van de werkloosheid in West-Vlaanderen. In tabel 1 worden de daggemiddelden van de volledige en de gedeeltelijke werkloosheid in West-Vlaanderen vergeleken met deze in het Rijk. De totale werkloosheid verminderde in België met 100.000 eenheden in deze periode en met 15.000 eenheden in West-Vlaanderen.

Tabel 1 : Werkloosheid, 1950-1961
(Daggemiddelden)

	West-Vlaanderen	Rijk	Aandeel van West-Vlaand. in het Rijk
1950	35.397	223.537	15,8 %
1951	36.784	206.520	17,8
1952	44.646	246.538	18,1
1953	41.989	245.807	17,1
1954	37.743	224.752	16,8
1955	31.845	172.398	18,4
1956	25.475	144.776	17,6
1957	18.967	116.810	16,2
1958	28.637	180.893	15,8
1959	32.862	199.209	16,5
1960	23.503	158.097	14,9
1961	20.192	128.210	15,7

De daling was het sterkst bij de volledig werklozen, waarvan het gemiddeld aantal in onze provincie viel van 21.000 mannen en 5.000 vrouwen in 1950 tot respectievelijk 11.000 en 3.000 eenheden in 1961.

Het is merkwaardig, dat het aandeel van de provincie in de totale werkloosheid van het Rijk bij het begin en bij het einde van deze tienjarige periode onveranderd 15,7% is gebleven. Rekening houdend met de ekono-

tewerkstelling in sinds 1950

mische actieve bevolking, die naar schatting 11,5 % bedraagt van het Rijkstotaal, vertoont de Westvlaamse arbeidsmarkt in 1961 een ruimere marge dan deze van het land in zijn geheel.

In 1955 telde West-Vlaanderen 18,4 % van

alle werklozen van het Rijk, een verhouding die wij sinds 1948 niet meer hadden gekend. De structurele verzwakking van de Westvlaamse economie kwam alsdan scherp tot uiting. Hoe is de werkloosheid sindsdien geëvolueerd in de verscheidene arrondissementen ? (1) (Tabel 2)

Tabel 2 : Werkloosheid per arrondissement, 1955-1961

Arrondissement	1955	1961	Evolutie	
			Absoluut	%
Brugge	5.290	4.010	— 1.280	— 24,1
Diksmuide	2.639	2.142	— 497	— 19,2
Ieper	4.400	2.306	— 2.094	— 47,5
Kortrijk	7.461	3.348	— 4.113	— 55,1
Oostende	4.413	3.298	— 1.115	— 25,2
Roeselare	3.900	2.474	— 1.426	— 36,5
Tielt	2.242	1.229	— 1.013	— 45,1
Veurne	1.500	1.385	— 115	— 7,6
West-Vlaanderen	31.845	20.192	— 11.653	— 36,5

De sterkste vermindering werd geboekt in het arrondissement Kortrijk, op een afstand gevolgd door de arrondissementen Ieper, Roeselare en Brugge. De werkloosheid is nagenoeg onveranderd gebleven in de gewesten waar de economische structuur tot hertoe weinig wijzigingen onderging, nl. in Veurne en Diksmuide. Wij zullen hierop verder nog terugkomen.

De werkloosheid daalde met 15.000 eenheden van 1950 tot 1961, terwijl tewerkstelling in de industrie en in het bouwbedrijf — deze laatste zeer dikwijls een pre-industriële activiteit voor landbouw- en seizoenarbeiders — uitgebreid werd met 28.500 arbeidsplaatsen. Het overige aanbod van arbeid is gekomen uit (a) de nijverheidstakken met dalende arbeidsbezetting, (b) de landbouw, (c) de middenstand, (d) van jongeren op de arbeidsmarkt en (e) van arbeidskrachten die voordien buiten West-Vlaanderen tewerkgesteld waren.

De tewerkstelling vertoonde een lichtelijk dalende trend in de **textielnijverheid** (—2.000). Deze cijfers zijn de balans van branches welke expansief zijn, zoals de tapijtweverij, en regressieve takken als de vlasbewerking. Waarschijnlijk is hier tijdelijk een rustpunt bereikt, en is een netto vermindering van werkkrachten in de textielnijverheid in de korte periode niet te verwachten.

De **landbouwsektor** stoot nog voortdurend arbeidskrachten af. Het aantal exploitanten en familieleden daalde sinds 1950 met circa 13.000 eenheden (2), het aantal bezoldigde

(1) Voor de voorgaande jaren zijn geen cijfers per arrondissement beschikbaar.

(2) De landbouwstelling van einde 1950 geeft 38.479 mannelijke en 31.868 vrouwelijke beroepslandbouwers en familieleden op, de landbouwstelling van 15 mei 1961 respectievelijk 30.366 mannen en 13.688 vrouwen. Wij kunnen aan dit laatste cijfer weinig reële waarde echten, en vervangen het door 27.000 vrouwen, hetzij 90 % van de

tewerkgestelden in de landbouw met 2.700 eenheden. Het valt te vrezen, dat deze evolutie haar eindtermijn nog niet bereikt heeft.

De vermindering van het aantal **zelfstandige handelaars en handarbeiders** is niet gemakkelijk te schatten. Wij kunnen onderstellen, dat de uitbreiding van het aantal tewerkgestelden in de handelondernemingen en in de sectoren hotelbedrijf en persoonsverzorging, ten bedrage van circa 8.000, is samengegaan met een zekere achteruitgang van het aantal zelfstandigen. Een aanwijzing aangaande de evolutie van het aantal zelfstandigen is wel te vinden in het feit, dat de werkgevers in West-Vlaanderen in aantal gedaald zijn, nl. met 1.250 eenheden, uitsluitend in de categorie van de ondernemingen met minder dan 5 werknemers (3). Verder zijn er indicaties te halen uit zekere enquêtes van het Westvlaams Economisch Studiebureau, dat vele kleine zelfstandigen aangetrokken worden door stabiele industriële werkgelegenheid in eigen streek, en bij voorkeur in nieuwe ondernemingen.

In de periode 1950-1961, meer in het bijzonder sinds 1955, zijn de leeftijdsgroepen voor de arbeidsmarkt gaan meetellen die geboren zijn onder de laatste oorlog. De « **vital statistics** » hebben sterk de invloed ondergaan van deze onzekere tijd; zo vertonen de leeftijdsgroepen van 15 tot en met 29 jaar in 1959 een inkrimping van 11.300 eenheden in vergelijking met deze zelfde leeftijdsgroepen in 1950. Gedurende de jongste jaren was het arbeidsaanbod van jongeren daarom abnormaal laag. De zestigerjaren zullen hier een ander beeld te zien geven, door de geleidelijke uitbreiding van het aanbod van jongere werkkrachten die over het algemeen ook een langere en betere scholing achter de rug zullen hebben. De verschillen kunnen circa duizend eenheden per jaar bedragen.

Ten slotte heeft de industrialisatie van West-Vlaanderen ook voordeel gehaald uit het groot aantal Westvlaamse **forenzen**, die vroeger buiten de provincie regelmatig of seizoenwerk vonden. Het aantal Westvlaamse seizoenarbeiders in Frankrijk is gedaald tot circa 2.000 (4). Deze seizoenarbeiders worden voornamelijk aangetroffen in de arrondissementen Oostende, Veurne en Diksmuide (samen 2.770 afreizen) en Roeselare en Tielt (samen 1.050

afreizen). Welnu, het is bekend dat de seizoenarbeiders geen opvolgers hebben. De jongeren komen ter beschikking van de eigen industrie.

De grensarbeiders zijn eveneens in aantal verminderd. Wij ramen hun werkelijk aantal thans op 28.000, d.i. circa 10.000 eenheden minder dan in 1948, ofschoon de officiële statistieken van de grensarbeiders weinig betrouwbaar lijken. Voor 90 % zijn deze grensarbeiders woonachtig in de arrondissementen Kortrijk en Ieper.

Eindelijk zijn er de Westvlamingen die vroeger buiten de provincie werkten maar nu in eigen streek blijven. De algemene telling van 1961 zal betreffende de verschuivingen van de tewerkstelling binnen België inlichtingen verstrekken. Bemerkt echter, dat de nieuwe ondernemingen ook uitgeweken Westvlamingen aantrekken, alsook beroep doen op niet-Westvlamingen, vooral voor hun kaders. Wij moeten onderstellen dat ook buiten West-Vlaanderen het succes kan geworven worden voor de Westvlaamse industrie, te oordelen naar de plaatsaanbiedingen van onze ondernemingen in de nationale en zelfs in de buitenlandse pers.

Door dit alles is het te verklaren, dat het traditioneel vertrekoverschot per jaar van de Westvlaamse bevolking, d.w.z. het negatief saldo van de verhuisbeweging, geleidelijk vermindert met circa 250 eenheden 's jaars, en rond 1965 kan omslaan in een inwijkingsoverschot.

De ontleding van het arbeidsaanbod heeft aangetoond, dat de vooruitgang van de tewerkstelling in West-Vlaanderen van 1950 tot 1961 mogelijk is geweest door herverdeling en verplaatsing van de beschikbare arbeidskracht, door opslorping van de structurele werkloosheid, en in mindere maat door aanvulling van het arbeidsaanbod met nieuwe werkkrachten. Is verdere industrialisering met hetzelfde tempo ook in de toekomst mogelijk?

De manifeste structurele werkloosheid is ongetwijfeld reeds sterk verminderd. Wat er van structurele werkloosheid overblijft is nu van meer verborgen aard, nl. de ondertewerkstelling of de minder produktieve tewerkstelling in de nog achtergebleven gewesten van de provincie, voornamelijk in de Westhoek, zowel in de landbouw als in de industrie en onder de zelfstandigen.

De nadere ontleding van de werkloosheidscijfers wijst trouwens uit, dat de helft van de betrokkenen (± 10.000) méér dan 50 jaar oud zijn, en 40 % (± 7.500) slechts gedeelte-

mannelijke exploitanten. Voor 1961 bekomen wij aldus een beroepsbevolking in de landbouw van circa 57.300 eenheden.

(3) Zie mijn vorig artikel in West-Vlaanderen Werkt, 1962, 4e jg. nr. 3, blz. 75.

(4) De afreizen worden geteld. Afreizen in 1950 : 7.400 ; in 1960 : 4.500.

lijk of zeer beperkt arbeidsgeschied. Deze twee indelingen overlappen elkaar. De reductie van de nog overblijvende werkloosheid, tot bijvoorbeeld 3% van de actieve bevolking, zal zelfs bij een aanhoudende sterke vraag naar arbeid ook nog speciale maatregelen vragen. Het werkloosheidsvraagstuk is dus van uitzicht veranderd.

Daarentegen mag, zoals hierboven reeds aangestipt, een stijgende aanvulling van het arbeidsaanbod verwacht worden uit de jongere leeftijdsgroepen. De demografische explosie in Noord-Frankrijk doet ons van haar kant een verplaatsing verwachten van West-vlaamse grensarbeiders in Frankrijk naar het eigen land. In de departementen Nord en Pas-de-Calais wordt vanaf 1961 een vermeerdering voorzien van de effectief actieve bevolking van 10.000 eenheden per jaar, tot 1970. Daarenboven gaat de tewerkstelling in de Noordfranse textielnijverheid, waar 70% van onze grensarbeiders hun broodwinning vinden, sinds 1950 in dalende lijn (5). Het belangrijkste beletsel is hier van psychologische aard, nl. « de hypotheek van een ingewortelde mentaliteit die de dienstbaarheid (aan de Franse industrie) als vanzelfsprekend aanvaardt » (6). Wij rekenen dat op termijn circa 10.000 grensarbeiders voor de industriële expansie van Kortrijk, Leper en Roeselare zullen vrij komen of niet meer zullen vervangen worden, hetgeen grotendeels daarmee gelijk staat.

Maar het potentieel aanbod van arbeid voor de industriële expansie moet groter geacht worden dan de statistische toestand op de arbeidsmarkt, en het feit dat er in sommige streken of in zekere bedrijfstakken moeilijkheden van tijdelijke aard vastgesteld worden bij de aanwerving is hiermede niet in tegen-

spraak. Een van de problemen van de industrialisatie is altijd de schaarste aan arbeidskrachten. Dit was ook zo in de 19e eeuw, toen het arbeidsaanbod onbeperkt scheen.

Welnu, deze schaarste is van relatieve aard. Zij houdt verband met de groei van de economie. Zo is het duidelijk dat scholing en opleiding in de bedrijven zelf met een zekere aanpassingstijd bijdragen om de arbeidsbehoeften te voldoen.

De structurele werkloosheid, welke de economie van West-Vlaanderen gedurende tientallen jaren gekarakteriseerd heeft, was slechts de voor de hand liggende reserve van werkwillige werklozen. Eenmaal deze reserve van onproductieve werkkrachten ingeschakeld, en afgezien van de verwachte uitbreiding van de arbeidsmarkt door de continue aanvulling van jonge nieuwelingen en, in het geval van West-Vlaanderen, door een uitzonderlijke verplaatsing van het aanbod van grensarbeiders en mogelijks van andere woonforenzen naar de eigen streek, moet gedacht worden aan de tewerkstelling van de onvoldoende productieve werkkrachten.

De reserves voor West-Vlaanderen's groei zijn nu te zoeken in de streken waar de structuren overwegend agrarisch gebleven zijn. Zolang de industrie zich aldaar niet vestigt, — in geschikte kerngemeenten —, zal het potentieel arbeidsaanbod uit de landbouw, de middenstand en het ambachtswezen slechts schuchter naar voren komen. Tussen de niet-industriële sectoren in regressie en de arbeidsmarkt voor de industrie liggen psychologische en sociologische drempels. Vestiging bij de potentiële werkkrachten zelf is het zekerste middel gebleken om deze drempels weg te nemen.

Het aantrekken van arbeidsoverschotten uit de agrarische economie, in de brede zin van het woord, is overigens slechts één aspect van het onophoudend proces, in een groeiende economie, van verschuiving van mankracht van de minder productieve naar de meer productieve sectoren.

(5) Olivier Vanneste en Juliaan Theys, « Menen, een economische studie van een grensstad », Brugge, 1962, blz. 194. De tewerkstelling in de textielsector te Roubaix-Tourcoing en omgeving, daalde van 95.000 eenheden in 1950 tot 73.000 in 1958.

(6) Ibidem, blz. 113.